

Utvärdering av Fri konst och nya media

Hösten 1995 startade inom ramen för Göteborgs Universitet kursen Fri konst och nya media, en försöksutbildning som skulle utvärderas efter tre år. Dessa tre år är nu till ända och den konstnärliga fakultetsnämnden tillsatte under våren 1998 en utvärderingsgrupp bestående av: Carl Henrik Fredriksson, kulturskribent i Göteborgs-Posten, medlem i redaktionen för Ord&Bild och verksam på Nätverkstan i Göteborg; Eberhard Höll, lektor vid Kungliga Konsthögskolan i Stockholm och ansvarig för data- och videoutbildningen där; Gun-Britt Jansson, konstnär, bildlärare, före detta elev på Fri konst och nya media; Niklas Rydén, tonsättare och skribent, lärare på Fri konst och nya media, verksam vid scenen Atalante. Gruppens arbete är nu avslutat och presenteras i föreliggande rapport. Underlaget för utvärderingen har bland annat utgjorts av hearings med gamla och nya elever och lärare på utbildningen samt representanter för andra konstnärliga högskoleutbildningar, djupintervjuer med vissa elever och lärare, och en rad dokument, som protokoll, statistik, budgetar, kursplaner etc.

För utvärderingsgruppen Göteborg den 2 juni 1998, Carl Henrik Fredriksson Niklas Rydén

Innehåll:

Utbildningsbehovet	...2
Allmänt behov av fortbildning	...2
Nätverk och samarbeten över gränser	...2
Nya verktyg och nya media	...2
Teknik	...2
Att pröva nya vägar, forskning	...3
Kommentar	...3
Kursen Fri konst och nya media	...4
Kursformalia	...4
Lokaler och teknik	...4
Budget	...4
Kursens definition av området	...4
Kursens innehåll och upplägg	...5
Kommentar	...5
Utvärdering	...6
Konsten i nya media eller teknik för konstnärer	...6
Teori	...6
Handledning och lärarbrist	...6
Kursens längd	...7
Kurs i utveckling	...7
Fri Konst	...7
Gränsöverskridande nätverk	...8
Vad händer efter kursen?	...8
Kommentar	...8
Kursen som en del av Universitetet	...10
Kurs utan institution	...10
Dragkamp om elevplatser	...10
Forskning och fri konst	...10
Kommentar	...10
Sammanfattning	...11
Förslag	...12

Utbildningsbehovet

Allmänt behov av fortbildning

Det finns ett behov av vidareutbildning bland yrkesverksamma konstnärer inom alla konstområden. Efter avslutad grundutbildning och efter år av yrkeserfarenhet finns få möjligheter att studera vidare på högskolenivå. Konstnären är istället hänvisad till sig själv eller till enskilda arrangörer av kortare specialkurser. Detta är fallet vare sig det gäller att förfinas de egna verktygen, skaffa nya impulser och pröva alternativa vägar, teoretisk vidareutbildning, utveckling av kompetensen inom mer arbetsmarknadstillvända områden som marknadsföring och kultureko-nomi eller ambitionen att bedriva forskning inom området. Därför finns ambitionen inom flera konstnärliga utbildningar att skapa strukturer som dels erbjuder fortbildning, dels möjliggör forskning för den utövande konsten.

Nätverk och samarbeten över gränser

Den traditionella bilden av konstnären visar en ensam utövare i den egna ateljén. Sådan är också verkligheten för många konstnärer. Samtidskonstens utveckling har dock på många sätt förändrat konstnärens roll och gränserna mellan olika konstområden. En framgångsrik konstnärlig yrkesutövning kräver idag ofta kompetens inom fler områden än det rena bildskapandet och samarbeten mellan konstnärer från olika håll är vanliga. Detta gäller hela vägen från idé och utförande till skapandet av fungerande miljöer för presentation eller framförande. Ofta sker sådana samarbeten i informella nätverk som uppstår kring projekt, gallerier, utbildningar eller verkstäder. På en vidareutbildning kan yrkesverksamma konstnärer få möjlighet att knyta kontakter och utveckla samarbeten och nätverk som kan föra skapandets villkor framåt på ett avgörande sätt.

Nya verktyg och nya media

En accelererande utveckling har inneburit att en allt större del av produktion, kommunikation och till och med konsumtion av varor, tjänster och upplevelser idag sker med hjälp av digitala verktyg. Inom samhället som helhet är utbildningsbehovet inom dessa områden väl dokumenterat. I konstnärlig verksamhet finns många tillämpningar av den nya tekniken eftersom dess utveckling speciellt siktar in sig på produktion och distribution av "upplevelser". Under en relativt kort tidsperiod har således nya verktyg för produktion och distribution av bild, rörlig bild, ljud, text och musik blivit tillgängliga till en rimlig kostnad i form av datorer. Dessa är idag standardverktyg för professionell produktion inom både traditionella medier som trycksaker, tidningar och böcker, och nya medier som video och Internet. Yrkesverksamma konstnärer måste därför tillägna sig dessa nya verktyg och det finns ett stort utbildningsbehov som avser användandet av digitala verktyg, datorer, i konstnärligt skapande. Detta gäller allmänna grundkunskaper såväl som fördjupade studier i speciella tillämpningar.

Teknik

Samtidigt som den nya tekniken blir allt billigare är den fortfarande så dyr att många konstnärer inte har råd att köpa den. Det finns därför ett behov bland yrkesverksamma konstnärer att få tillgång till ny teknik för att överhuvudtaget kunna pröva om och hur den går att tillämpa i deras konstnärliga arbete.

Att pröva nya vägar, forskning

De digitala verktygen, och medier som video, Internet eller CD-rom, erbjuder nya möjligheter och delvis förändrade förutsättningar för det konstnärliga skapandet och för kommunikationen med en publik. Detta reser många frågor av estetisk, ideologisk och ekonomisk natur som rör det enskilda konstnärliga skapandet, hantverket, teoribildningen kring detta och fältet som helhet. Det finns därför ett stort behov hos enskilda konstnärer att pröva nya arbetssätt, nya verktyg, nya kombinationer, nya presentationssätt, nya medier. Egentligen är detta ett slags grundforskning där man realiserar idéer, utvärderar, förändrar, diskuterar och förbättrar. Samtidigt finns all anledning att sätta in sådant arbete i en teoretisk och estetisk diskussion om konstnärliga uttryck, funktioner och möjligheter inom dessa nya domäner. Det är viktigt att sätta den enskilde konstnärens arbete och forskning i ett perspektiv som inrymmer både historia och samtid. Han är trots allt en liten del i en större process som måste förstås och ifrågasättas. Behovet består alltså i utbildningsvägar som dels tillåter prövande och forskning på ett hantverksplan, dels stärker teoribildningen kring området som helhet.

KOMMENTAR Utvärderingsgruppen delar helt uppfattningen om behovet av konstnärliga vidareutbildningar på högskolenivå. Här skall finnas möjligheter till hantverksmässig vidareutveckling, teoretisk bildning såväl som forskning. En vidareutbildning ger också möjligheter till en klarläggande formulering, eller en positiv omdefiniering, av ett konstnärskap, och erbjuder en social dynamik, ett sammanhang, som kan fungera som ett fundament i arbetet med att förnya och fördjupa konstnärliga uttryck. Vad gäller de s.k. nya medierna tyder mycket på att datorer som verktyg kommer att bli ett självklart inslag i all utbildning, så även på de konstnärliga utbildningarna. Men behovet av vidareutbildning för konstnärer inom just dessa områden kommer ändå att kvarstå under överskådlig tid: Det finns fortfarande flera generationer bildkonstnärer, fotografer och andra som arbetar traditionellt, men som är redo att börja lära sig digital teknik. Både för att de är tvungna och för att de känner nyfikenhet. Med sin stora konstnärliga erfarenhet är de en stor potential i en digital värld vars estetik till stora delar formats av spel- och reklambranschen. Behovet av specialisering inom digital teknik kommer också att kräva fortsatta utbildningsinsatser utöver de som erbjuds i grundutbildningarna. De digitala verktygen möjliggör för en enskild konstnär att arbeta med tekniker som förr krävde yrkesfolk från en rad områden. För att göra en trycksak krävdes layoutare, grafiker och reproproffs, för att producera video krävdes, förutom regissör och producent, filmare, ljud- och ljus tekniker och redigerare. Att som konstnär arbeta professionellt med video, prepress, webbpublicering eller interaktiv programmering innebär, vid sidan av den rent konstnärliga förmågan, att man skall hantera dataprogram och system som idag är mycket komplexa och kräver både specialisering och erfarenhet. Tekniken och medierna utvecklas också så snabbt att kunskapen hela tiden behöver uppgraderas. Dessutom innebär samtidskonstens utveckling att allt fler går mellan och över de traditionella konstområdesgränserna och därför behöver behärska fler tekniker. Därför kommer behovet av kurser för specialiserad vidareutbildning och olika slags spetsutbildningar i data och video att kvarstå. Utvärderingsgruppen vill också peka på de arbetsmarknadspolitiska aspekterna. I slutet av 1997 presenterade Kulturdepartementet flera utredningar som belyser situationen för yrkesverksamma konstnärer. Arbetslösheten inom kulturområdet är större än nästan någon annanstans. Konsthögskolorna utbildar till arbetslöshet och en av utredarna ansåg att uppemot en tredjedel av konstnärerna borde omskolas. Även om regeringen inte förordar någon minskning av antalet utbildningsplatser eller några andra drastiska åtgärder i vårpropositionen finns all anledning att ta problemen på allvar. Att utbilda yrkesverksamma konstnärer i ny teknik ger dem tillträde till en arbetsmarknad där behovet av bildkunskap är stort. En utbildning i digitala verktyg för konstnärer kan, vid sidan av den inomkonstnärliga funktionen, skapa möjligheter till alternativ försörjning, heltid eller deltid, inom nya branscher. Samtidigt kan konstnärerna tillföra viktig kunskap till de medier där de efterfrågas.

Kursen Fri konst och nya media

Kursformalia

Fri konst och nya media startade hösten 1995. Kursen är en fristående kurs som vänder sig till yrkesverksamma konstnärer med tidigare högskolestudier eller motsvarande kunskaper. Kursen kan också vara del i en individuell kombination av akademiska studier. Fri konst och nya media är en ettårig kurs med 20 helårsplatser. Sedan 1997 finns också två helårs projektplatser för fortsättning och fördjupning. Dessa platser är uppdelade på flera elever som läser 10 eller 20 poäng. Även om kursen är fristående i förhållande till Valand samutnyttjar man teknik, använder i vissa fall samma lärare och erbjuder föreläsningsserier som är öppna för alla. De elever som tas in söker med arbetsprover och intervjuer. Tyngdpunkten ligger på bildkonstnärer och i viss mån fotografer, animatörer och liknande. Men även musiker, dansare och flera andra yrkesgrupper har funnits representerade under tre år.

Lokaler och teknik

Kursen har lokaler i samma hus som Konsthögskolan Valand. Lokalerna är nyrenoverade och har en yta på sammanlagt 1200 kvm. Vid kursens start gjordes ett större teknikinköp av datorer och video. Varje elev har en egen arbetsplats och dator i den gemensamma salen. De elever som har projektplats har liknande utrustning i en angränsande sal. Det finns också andra rum med specialiserade stationer för scanning, ljudarbete och annat. CD-brännare, skrivare och annan utrustning finns. För video finns tre avancerade stationer för redigering, samt en rad kameror och annan kringutrustning. Eftersom utrustningen redan från början var otillräcklig och dessutom snabbt blir omodern görs varje år kompletterande inköp och uppgraderingar.

Budget

Kostnaden per elevplats är 50.000 kr per år. Kursen har alltså en budget på en miljon kronor för lärare, administration och andra rörliga kostnader. För projektplatserna finns 40.000 kr per helårsplats, sammanlagt 80.000 kr. Lokalhyran för 1.200 kvm är ungefär 1.3 miljoner kr. Utslaget på de 20 eleverna på den vanliga kursen är detta 65.000 kr per elev. Teknisk utrustning uppgraderas varje år genom upplåningsförfarande av fastighetsorganisationen. Eftersom upphandlingen är gemensam med Valands femåriga utbildning är det svårt att ange exakta siffror, men en uppskattning ger en summa av högst 400.000 kr per år, som ger 20.000 kr per elev. Elevplatserna kostar alltså sammanlagt 135.000 kr per elev. Lokalkostnader utgör 48 procent, teknik 15 procent, medan undervisning, administration och andra kostnader står för 37 procent

Kursens definition av området

Kursen erbjuder undervisning i fri konst och nya media men vill också erbjuda vägar för ett

mer allmänt reflekterande över konst och konstnärligt skapande. Detta innebär teoretisk såväl som praktisk undervisning i hur man använder digitala verktyg i konstnärligt skapande, varvat med seminarier och föreläsningar. Kursen kan sägas ha två huvuddelar, data och video. Videoundervisningen är i viss mån knuten till tre specialiserade redigeringsanläggningar och de program som styr dessa. Dataundervisningen cirklar i första hand kring arbetet vid elevens egna datorer och har digital bild i centrum. Gränserna suddas dock ut alltmer mellan olika områden och en hel del videoredigering sker idag också på de egna datorerna. Förutom nämnda områden erbjuds undervisning i webbpublicering och hela den uppsjö av tekniker som relaterar till sådan, i interaktiv programmering, i tredimensionell modellering, animation och rendering, i layout, datoranimation, ljudredigering och alla upptänkliga korsningar av dessa.

Kursens innehåll och upplägg

Fri konst och nya media erbjuder undervisning på flera plan. Under hösten erbjuds grundkurser och fortsättningskurser i olika tillämpningar. Dessa har både en teoretisk och en praktisk del och tar upp allmänna aspekter på respektive område såväl som specifika dataprogram. Under de första sex veckorna är alla kurser obligatoriska, eftersom de ger en översikt över vad kursen har att erbjuda. Därefter måste eleverna prioritera och välja vilka kursområden de vill delta i. Det samlade utbudet är så stort att det är omöjligt att tillgodogöra sig allt. Kurserna följs upp i eget arbete med handledning. Detta arbete utgör stommen i kursen och det är här eleverna prövar ut hur de kan tillämpa tekniken för sina egna syften och vad de behöver lära mer om. Förutom kurserna har lärarna föreläsningar och seminarier som dels sätter in den nya tekniken i ett större sammanhang, dels tar upp elevernas arbete till diskussion och analys. Kursen bjuder också in gästlärare eller föreläsare som kan berätta om egen verksamhet inom området eller ta upp teoretiska frågeställningar av intresse. Även Valands föreläsningsserier är öppna för eleverna. Flera gånger per år ordnas workshops där en grupp elever tillsammans med lärare eller gästlärare genomför ett projekt under en eller några dagar. I centrum står då praktiskt genomförande med handledning under en begränsad tid. Några gånger per år ordnas också studieresor till andra utbildningar eller verkstäder med verksamhet av intresse. Kursen avslutas med någon form av redovisning. Ofta resulterar det i utställningar, videovisningar och installationer i olika lokaler i Göteborg. I andra fall har istället stora scenföreställningar eller CD-rom skivor blivit resultatet.

KOMMENTAR Utvärderingsgruppen vill här bara diskutera budgetfrågan. Det är svårt att göra rättvisa jämförelser mellan olika utbildningar, men summan 135.000 kr för en elevplats på en så teknikintensiv utbildning är väldigt låg. En elevplats på Musikhögskolan har 75.000 kronor i rörliga pengar mot Fri konst och nya medias 50.000 kr. En plats på Konsthögskolan i Stockholm, och på deras kurs i video, har en genomsnittlig kostnad på 240.000 kr per elev och år. Då ingår lokalkostnader med ungefär 100.000 kronor per år. Såvitt det är möjligt att bedöma är anslaget till kursen Fri konst och nya media alldeles för lågt, speciellt som utbildningen har en spetskaraktär och rör sig i ett komplext område som kräver mycket tid för både undervisning och handledning. Anslaget till projektplatserna på 40.000 kr per helårsplats skall ses i ljuset av att helårsplatserna delas av två eller flera elever som läser 20 eller 10 poäng vardera. Tillgänglig summa för handledning är sålunda 10–20.000 kronor per elevplats och år. Dessa elever har dock tillgång till lärarresursen som helhet och är i första hand sysselsatta med eget projektarbete. Utvärderingsgruppen anser bestämt att kursen Fri konst och nya media borde ha ett väsentligt högre anslag per elev, både till undervisning och utrustning. Detta är en förutsättning för flera av de förslag som följer.

Utvärdering

Konsten i nya media eller teknik för konstnärer

Fri konst och nya media är en i högsta grad tekniktät och teknikberoende utbildning. Mötet mellan teknik och konst är inte oproblematiskt. Elevernas tekniska förkunskaper skiljer sig åt och en del av utbildningstiden måste med nödvändighet inriktas på användning av hårdvara, program etc. Eftersom detta är ett område som hela tiden är stätt i utveckling och där specifika kunskaper och färdigheter snabbt blir gamla kommer detta behov knappast att minska med tiden. I synnerhet under utbildningens första år har man också brottats med en del "barnsjukdomar" av teknisk art. De tekniska aspekterna av utbildningen har under utvärderingen kommenterats på flera olika sätt. Dels betonas vikten av att utbildningen måste befinna sig vid den tekniska utvecklingens absoluta frontlinje, dels att den rent tekniska undervisningen inte får tillåtas att gå ut över övriga delar av kursen, som redan från början måste befinna sig på en hög nivå. Utgångspunkten för undervisningen på Fri konst och nya media är den konstnärliga kunskapen hos både lärare och elever. Att ett konstnärligt fokus måste utgöra kärnan på en högre utbildning av detta slag har under utvärderingen också påpekats från flera håll. Datorer, videokameror, bildbehandlingsprogram och digitala bandspelare är inte kontextlös teknik utan en uppsättning verktyg som på olika sätt kan anpassas efter och användas i det konstnärliga skapandet. Därför är det viktigt att det konstnärliga tänkandet genomsyrar synen på och användandet av de tekniska verktygen. Så fungerar Fri konst och nya media idag.

Teori

Varje konstutbildning måste innefatta ett stort mått av reflektion kring de filosofiska och historiska förutsättningar under vilka konst skapas, sprids och tolkas. Inom det relativt outforskade området "nya konstmedia" är detta behov särskilt starkt: hur ser ämnets kopplingar till det massmediala fältet i stort ut? Vilka är dess historiska förutsättningar och filosofiska implikationer? Samtidigt är teoribildningen på området ännu i sin linda och det är svårt att se vilka idéer som är verkligt väsentliga. Även om eleverna på Fri konst och nya media är yrkesverksamma konstnärer och ofta har en gedigen utbildning på en konsthögskola bakom sig ställer det fält de rör sig i krav på ständigt förnyad reflektion. Sedan starten hösten 1995 har en lång rad föreläsare gästade skolan. De föreläsningar som sker i Konsthögskolan Valands regi är också öppna för eleverna på Fri konst och nya media (och vice versa). Samtidigt är det kursens uttalade ambition att bortom föreläsningssituationen låta de teoretiska frågorna prägla den dagliga verksamheten på skolan, detta kommer till exempel till uttryck i det konkreta samtalet mellan handledare och elev. Utvärderingen tyder emellertid på att den teoretiska och historiska delen av kursen är eftersatt. Detta är ett problem som är relaterat till såväl kursens starkt begränsade längd som en genom historien animerad motsättning mellan det fria konstutövandet och en analytisk, ofta textbaserad, historisk-teoretisk reflektion.

Handledning och lärarbrist

En av de vanligaste invändningarna från eleverna mot kursen är att det finns för lite lärartid och tid för handledning. Detta gäller i synnerhet videoundervisningen. Eleverna blir sittande i videoredigeringen och kan inte arbeta vidare innan de får hjälp. Problemet hänger ihop med den jämförelsevis låga elevresurs som påtalats i budgetresonemanget ovan. Denna medför att det sällan är mer än en lärare närvarande en och samma dag och att flera av lärarna bara är på skolan under vissa kurser och sedan högst en dag i veckan. Eleverna har därför ingen speciell handledare, utan alla lärare hjälps åt att lösa problem som uppstår inom olika områden. Dessutom finns tekniker som i praktiken fungerar som en extra handledare. Vad gäller de flesta program och system kan nästan alla lärare och tekniker tillräckligt för att lösa akuta lösningar. Problemet med videodelen är att inte så många lärare behärskar denna. En följd av denna situationen är att eleverna hjälper varandra. Det finns i allmänhet någon eller några elever inom varje teknikområde som behärskar detta väl så bra som lärarna. De fungerar som tekniska handledare åt sina kamrater som sedan kan föra den nyförvärvade kunskapen vidare till andra. Detta kunskapsbyte mellan eleverna verkar fungera väl och fyller en viktig funktion både pedagogiskt och socialt, även om det inte hindrar att man också skulle behöva mer handledningstid.

Kursens längd

Med tanke på graden av komplexitet hos såväl de tekniska verktyg som används som de frågeställningar som dessa väcker i förhållande till den konstnärliga praktiken är kursens längd mycket kort, en synpunkt som framkommer i så gott som samtliga kommentarer från elever och lärare. Inte minst det teoretiska och historiska perspektivet lider av bristen på tid. För att i någon mån komma till rätta med tidsproblemet finns sedan hösten 1997 två helårs projektplatser, fördelade på flera elever.

Kurs i utveckling

En tydlig linje framkommer i samtalen med elever från de tre olika årskullar som gått Fri konst och nya media: Kursen har blivit klart bättre för varje år som gått och eleverna allt nöjdare. Förutom att tekniska barnsjukdomar är åtgärdade är det flera förbättringar som framhålls. Dels har schemaläggning och kursutbud förändrats så att de obligatoriska kurserna bara pågår de första sex veckorna. Detta ger eleverna möjlighet att i samråd med handledare senare under året välja bort vissa special- och fördjupningskurser och istället tränga djupare in andra fält, något som bidragit till att mildra den informationsstress de första kullarna upplevde när de inte orkade ta in mer. En annan förändring som skett är att man tonat ned betydelsen av projektredovisningen i slutet av kursen. De första åren skapade tvånget att prestera ett färdigt resultat en uppjagad stämning under våren, det tog all tid och uppfattades negativt. Även på den tekniska sidan har förändringar skett som enkelt uttryckt innebär att eleverna har större kontroll över hur de datorer de arbetar vid konfigureras. De har numera rätt att själva gå in och göra förändringar i den egna arbetsstationen.

Fri Konst

Både lärare och elever poängterar att Fri konst och nya media är en fri konstutbildning och såtillvida något helt annat än t.ex. en vanlig datakurs. I detta begrepp lägger man framförallt den dynamiska hållning till målsättningar, kursplan, schemaläggning och undervisning som kursen har. Kursen är individorienterad i den meningen att lärarna låter

elevernas behov och önskemål styra stora delar av innehållet. Mycket av undervisningen och handledningen sker också i en personlig atmosfär, där lärare och elev tillsammans löser problem av konstnärlig eller teknisk natur. Den här fria hållningen har möjliggjort de stora förändringar och förbättringar som gjorts under de tre åren efter önskemål från eleverna. Det är säkert också denna modell som ligger bakom att många elever tycker att undervisningen sker med ett stort personligt engagemang och att kursen upplevs som "mänsklig". Samtidigt finns det skäl att anta att de brister som påtalats i samband med teoriundervisningen och seminarieverksamheten också hänger samman med denna fria syn på utbildningen. Förmodligen har den gjort det svårare för lärarna att ställa krav på elevers närvaro och prestationer i samband med föreläsningar och seminarier, och att leda seminarier på ett sätt som analyserar, ifrågasätter och diskuterar elevernas arbete utifrån en estetisk, ideologisk eller historisk position.

Gränsöverskridande nätverk

Utöver kunskapsöverföringen fungerar Fri konst och nya media som ett forum där yrkesverksamma konstnärer från olika områden kan mötas, vilket leder till korsbefruktingar som inte begränsas av snäva ämnesgränser. Denna funktion betonas starkt av de elever som går och har gått kursen. Här skapas grunden för ett socialt och konstnärligt nätverk som genererar samarbeten som också går utöver utbildnings-perioden. Intagningsbasen till kursen är medvetet bred för att stimulera till samarbeten över ämnes- och genregränser. Det finns emellertid ännu outnyttjade möjligheter till samarbetsprojekt med de övriga konstnärliga utbildningarna i Göteborg. Sådana visioner är dock alltid lättare att formulera än att förverkliga och bygger ofta på personliga kontakter och beröringspunkter. Några initiativ har redan tagits, bland annat tillsammans med Musikhögskolan, men här finns möjligheter till ökade kontakter (som i viss mån begränsas av att kursen bara är ettårig). Man kan också konstatera att något samarbete med representanter för Chalmers inte förekommer.

Vad händer efter kursen?

Att få tillgång till avancerad och dyr utrustning i ett konstnärligt sammanhang framhålls av många av eleverna som ett av de viktigaste incitamenten för att gå kursen. När utbildningsåret är slut kan man söka en projektplats, men därefter är möjligheterna att använda skolans resurser ytterst begränsade då trycket på utrustningen är stort redan från dem som går kursen och dessa naturligtvis måste komma i första hand. Samtidigt som man har tillägnat sig kunskaperna för att gå vidare i sitt konstnärskap utanför universitetets väggar är infrastrukturen där på samma nivå som när man började utbildningen. Behovet av ett sammanhang där konstnärer som avslutat sin utbildning har möjlighet att fortsatt använda sig av exempelvis avancerad multimediateknik, digital bildbehandling och videoredigeringsutrustning, som åtminstone än så länge kräver avsevärda ekonomiska resurser, är mycket stort. En universitets- eller fakultetsgemensam infrastruktur i form av ett medielaboratorium nämns av många som en framtida möjlighet och borde i så fall kombineras med någon form av projektplatser eller postgraduala doktorandtjänster. Men också samarbeten och kontaktytor utanför universitetet är nödvändiga. Här är det möjligt att ta fasta på nyetablerade eller traditionella institutioner som Digitala Bildverkstan och Konstnärernas kollektivverkstad. Ansatser har gjorts i den riktningen, men här finns uppenbart möjligheter att gå vidare.

KOMMENTAR Det är utvärderingsgruppens uppfattning att Fri konst och nya media är en spetsutbildning på det konstnärliga området. För den yrkesverksamma konstnären är det oundgängligt att också den tekniska undervisningen utgår från ett konstnärligt syn-sätt. Den breda kunskapen hos lärare och handledare på Fri konst och nya media, som förenar

teknisk kompetens med konstnärlig mognad, är garantin och grundförut-sättningen för att mötet mellan konst och teknik sker på konstens villkor: på en konstnärlig utbildning är teknikens uppgift att bidra till lösningen på konstnärliga problem. Långt viktigare än den tekniska nivån på utrustningen är att den används och förmedlas på ett sätt som är relevant för utvecklingen av det aktuella konstnärskapet. I denna mening är Fri konst och nya media utan tvivel en spets-utbildning. Samtidigt är det naturligtvis av yttersta vikt att kursen har ekonomiska möjligheter att följa med i den tekniska utvecklingen, att spetsutbildningen också motsvaras och förstärks av tillgången till spetsteknik. När det gäller diskussionen om teoretiskt fokus vill vi betona vikten av filosofisk, historisk och samtidsorienterad reflexion som sätter in elevernas arbete i ett större sammanhang och menar att det finns utrymme för att skärpa det interna sam-talet i såväl seminarieform som som i det enskilda mötet mellan elev och lärare. En sådan inriktning behöver inte underminera utbildningens "fria" karaktär, som vi uppfattar som väsentlig för att befrämja den flexibla och dynamiska struktur som är nödvändig på ett område som hela tiden är i rörelse och utvecklas. Det faktum att kursen är en högskoleutbildning är i detta sammanhang ovärderligt. Här skapas ett generativt socialt och kulturellt nätverk på en nivå som knappast vore möjlig utanför Universitetet, och som svarar mot en konstnärlig, utbildningsmässig och samhällelig situation där genre- och ämnesgränser ifrågasätts och upplöses. På såväl det konstnärliga området som inom utbildningsväsendet blir den här typen av mötesplatser allt viktigare. Ur ett regionalt, samhälleligt perspektiv kan betydelsen av ett sådant forum knappast övervärderas. Eftersom det område som Fri konst och nya media verkar inom är mycket kunskaps-intensivt föreslår vi generellt ökade resurser för att förbättra situationen när det gäller handledning. I ljuset av de budgetjämförelser som gjorts ovan torde detta vara ett rimligt krav. Särskilt på videosidan är behovet av handledning stort, och att inte alla lärare behärskar videoutrustningen är ett talande undantag från den kompetensbredd som annars präglar dem som är knutna till kursen. Också detta är en resursfråga: så som den samlade lärar- och handledarresursen ser ut idag finns inte tid för internutbildning och kompetensutveckling. Med tanke på den takt i vilken detta teknikintensiva ämne kräver uppdatering av kunskaper och färdigheter är detta inte bara ett akut problem utan kan vara förödande för utbildningens framtida möjligheter att bevara och utveckla sin position på området. På många liknade utbildningar har eleverna en särskild handledare som följer dem genom hela utbildningsperioden. Vi föreslår också att man bör överväga möjligheten att låta eleverna få en personlig handledare (kanske bara under vårterminen då projektarbetet dominerar). Kursens längd är förmodligen det tema som återkommer oftast i de utvärderingar som eleverna gjort. Det finns skäl som talar för att förlänga kursen med ett år, men med tanke på att Fri konst och nya media är en vidareutbildning för yrkesverksamma konstnärer som ofta har en lång utbildning bakom sig måste två år betraktas som en lång tid. Istället för att förlänga utbildningen med ett år föreslår vi att man permanentar systemet med projektplatser och ötkar dessa till att omfatta motsvarande tvåhundra poäng per år. Samtidigt måste antalet arbetsstationer ökas i motsvarande grad. (Projektplatsernas relation till ett eventuellt framtida medielaboratorium och deras betydelse för utvecklingen av forskning på det prak-tiska konstnärliga området diskuteras utförligare under rubriken "Kursen som en del av Universitetet" nedan.) Utvärderingsgruppen vill särskilt betona hur viktigt det är att eleverna kan fortsätta att utveckla sitt konstnärskap sedan de gått ut kursen. Om utbildningens poten-tial ska kunna förverkligas till fullo måste konstnärerna på längre sikt kunna an-vända de kunskaper och färdigheter som de tillägnat sig. Att man efter utbildning-ens slut inte har haft tillgång till den utrustning som man behövt har varit ett stort problem för många av de tidigare eleverna. Det handlar framförallt om att se till att upprätta och upprätthålla kontakter med de konstnärliga och mediala organisa-tioner som driver en verksamhet som ligger i linje med kursens inriktning och därigenom underlätta för eleverna att ta del av de resurser som finns utanför skolans väggar. Att stimulera dessa organisationer innebär också att man stärker resurserna för regionens konstnärer i stort. Möjligheterna för den sortens samarbeten under-stryks av det faktum att flera tidigare elever på Fri konst och nya media har fun-gerat som igångsättare och drivkrafter i upprättandet av konstnärliga resurscentrum utanför universitetsstrukturen.

Kursen som en del av Universitetet

Kurs utan institution

Fri konst och nya media startade 1995 i ett samarbete mellan kansliet på den konstnärliga fakulteten, Konsthögskolan Valand och några inbjudna konsulter. Upprinnelsen var ytterst behovet av 20 utbildningsplatser extra för att fylla det nya huset, som var projekterat för 90 platser. Även Litterär Gestaltning ingick i detta pusslande. Idéen om en utbildning i nya media dök upp och låg alldeles rätt i tiden. Efter att kursen pågått något år hade Valand ånyo fått en institutionsstyrelse, och när frågan om huruvida Fri konst och nya media skulle ligga under denna styrelse kom upp, valde kursen att ställa sig utanför, med hänvisning till en ambition att behålla den egna pro-filen. Idag är den därför en kurs utan institution, placerad direkt under fakultetsnämnden och dess kansli.

Dragkamp om elevplatser

På många konstnärliga högskolor pågår idag diskussioner om hur man kan skapa möjligheter till vidareutbildning på hög nivå för konstnärer som genomgått konstnärlig grundutbildning. Så är fallet också på Konsthögskolan Valand. Där har man hunnit långt i formuleringen av en utbildning som skall erbjuda konstnärer möjligheter att på en projektplats fördjupa sina kunskaper och sitt arbete under ett påbyggnadsår. Eftersom det är ont om pengar på Universitetet likaväl som på andra håll har dessa planer hamnat i motsättning till Fri konst och nya media så som den ser ut idag. Detta är naturligt eftersom man på Konsthögskolan behöver både platser, lokaler och teknik för att genomföra sina planer.

Forskning och fri konst

Ambitionerna att skapa möjligheter till påbyggnadsutbildningar på de konstnärliga högskolorna är ofta förenade med visionen om att skapa strukturer som möjliggör forskning också inom de utövande fria konsterna. Det finns många problem förknippade med detta. Resurser måste fram, metoder utvecklas, examina-tions- och redovisningsformer etableras. Ändå görs försök på några håll, bl.a. på HDK i Göteborg. I samtal med företrädare för olika konstnärliga högskoleutbildningar har tanken på fakultetsgemensamma resurser både vad gäller forskning och teknik framförts. Idéer finns om gemensamma medielaboratorier, som kanske t.om. skulle kunna inrymma samarbete med Chalmers, och därigenom ett möte mellan tekniker och konstnärer. Även resurser och kompetens för forskning skulle kunna knytas till ett sådant centrum. En hel del av det arbete som utförs av elever och lärare på Fri konst och nya media är ett pionjärarbete som på många sätt kan sägas vara en slags grundforskning. Tanken har också framförts att denna kurs är just ett embryo till ett medielaboratorium i större skala.

KOMMENTAR Utvärderingsgruppen anser bestämt att kursen Fri konst och nya media bör behålla sin frihet i förhållande till de andra konstnärliga högskolorna. En kurs i denna fria position kan fungera som ett kitt mellan de olika skolorna, erbjuda alternativa synsätt och skapa samarbeten över traditionella konstområdesgränser som ligger helt i linje med den samtida konsten. Dessutom hörs signaler om diskussioner som ifrågasätter hela strukturen för de konstnärliga högskoleutbildningarna och i t.ex. Stockholm läggs förslag

om en helt ny organisation. I linje med detta bör Fri konst och nya media behålla sin frihet och på sikt kanske t.o.m. för-stärka möjligheten att ta in elever med blandad bakgrund. Vad gäller frågan om dragkampen mellan Valand och Fri konst och nya media om elevplatser är det viktigt att den inte leder till en långdragen konflikt. Båda dessa intressen är lika viktiga och även om vi anser det uppenbart att behovet av en fort-sättning för Fri konst och nya media kvarstår under överskådlig tid, betyder det inte att Valands planer är mindre angelägna. Bara att pengar till dessa måste komma från ett annat håll. Utvärderingsgruppen har fäst sig speciellt vid de idéer om ett fakultetsgemensamt medielaboratorium, och därtill knuten forskning, som framkommit under arbetet med rapporten. I ett samarbete med Chalmers skulle ett sådant kunna bli ett regionalt centrum för konstnärligt utvecklingsarbete, teknikutveckling, teoribildning och forskning. Det intressanta är att kursen Fri konst och nya media redan idag bär flera tecken som pekar åt detta håll. Här finns en någorlunda imponerande teknik, här finns hög konstnärlig och teknisk kompetens, här finns erfarenheter, kursen är redan i viss mening fakultetsgemensam och här bedrivs ett pionjärarbete som egentligen redan är ett slags konstnärligt utvecklingsarbete, ett slags forskning. Genom att ta fasta på detta, förstärka den fakultetsgemensamma intagningen, och utveckla Fri konst och nya media och i synnerhet projektplatserna i riktning mot forskning och utvecklingsarbete i frågor som rör konst och ny teknik har man början till ett avancerat medielaboratorium. Fri konst och nya media skulle kunna fungera som en grundkurs för att få tillgång till det nya medielaboratoriet och fortfarande fylla det utbildningsbehov vi tidigare konstaterat kvarstår under överskådlig framtid, men nu i ett större sammanhang. För att realisera sådana planer behövs teknik på en högre nivå än vad de konstnär-liga högskolorna har idag. Därför bör ett samarbete med Chalmers ingå som en central del i projektet, som därigenom också skulle främja ett utbyte mellan konst-närlig och teknisk kunskap och bli en mötesplats för konstnärer och tekniker. I samband med uppbyggnaden av ett sådant laboratorium, byggt kring de erfarenheter som finns på Fri konst och nya media, måste man undersöka hur man bedriver forskning på den fria konstens villkor. (Vad finns det för metoder? Hur ser redo-visning och examination ut? Är den i textform eller i form av konstverk? Vem examinerar? Vad ger den för grad/titel?) Laboratoriet skulle sedan kunna bli ett centrum för sådan forskning. Här skulle också en avancerad teknikutveckling byggd på konstnärliga erfarenheter kunna ske, liksom en teoribildning kring estetiska, sociologiska och idéhistoriska aspekter på de nya medierna i samarbete mellan olika akademiska kompetenser och här skulle en humanistisk forskning kring ny teknik, programutveckling, gräns-snitt och liknande kunna uppstå utifrån det perspektiv på upplevelser och kommunikation som konsten erbjuder. Vi föreslår att den konstnärliga fakulteten tillsätter en arbetsgrupp med representanter för de konstnärliga högskolorna och Chalmers för att diskutera dessa idéer vidare. En sådan grupp bör också knyta till sig representanter från både det professionella kulturlivet och relevanta humanistiska forskningsinstitutioner. Detta är en idé med stor kraft. Det gäller att våga vara först i landet. Även om man inte skulle genomföra så stora planer vill vi ändå peka på möjligheten att stärka det forsknings- och utvecklingsarbete som redan pågår på Fri konst och nya media och stärka resurserna för projektplatserna så att de kan utvecklas i riktning mot en ny syn på forskning inom området. Även ett samarbete med Chalmers skulle vara möjligt inom ramen för nuvarande konstruktion och erbjuda spännande möten mellan tekniker och konstnärer och skapa förutsättningar för teknisk utveckling på konstens villkor. Fri konst och nya media har valt att beskriva sig som en utbildning i fri konst. Det innebär att man betonar arbetsätt och undervisningsstrukturer som skiljer sig från de som råder inom det traditionella Universitetet. Detta betyder inte att undervisningen är på lägre nivå eller att kunskapsbildningen är mindre, bara att den ser annorlunda ut. Det är dock viktigt inför framtiden att kursen skärper sin retorik kring dessa hållningar om den skall kunna stå sig mot konkurrensen från andra håll. Extra viktigt blir detta om man vill stärka inslagen av forskning och samtidigt göra det på sina egna villkor. Universitetet är en värld av hierarkier. Även om man vill skapa alternativa modeller måste de synliggöras och försvaras.

Sammanfattning

Fri konst och nya media har etablerat sig som en vidareutbildning av spetskaraktär för yrkesverksamma konstnärer. Utvärderingen har visat att det utbildningsbehov som kursen

fyller kommer att kvarstå under överskådlig tid och att kursen bäst kan fylla sin uppgift genom att behålla sin fria position i förhållande till de andra konstnärliga högskoleutbildningarna. De ekonomiska ramarna är i ljuset av utbildningens karaktär och i relation till jämförbara utbildningar snäva och borde utvidgas. Det är i mötet mellan konstnärlig och teknisk kompetens utbildningen motiverar sin existens och omdömena är överlag mycket positiva. Utvärderingen tyder dock på att den teoretiska och historiska delen av kursen skulle kunna förbättras. Även bristen på handledare har påtalats, liksom svårigheterna att få tillgång till utrustning efter kursens slut. Många önskar också att kursen vore längre. Genom att permanenta och utvidga systemet med projektplatser kan man i viss mån lösa problemen med kursens längd. Projektplatserna har också en potential som pekar i riktning mot en fördjupning av de forskningsliknande inslag som redan finns i utbildningen och som ytterligare kommer till uttryck i tanken på ett fakultetsgemensamt medielaboratorium.

Vi förordar:

- att utbildningen fortsätter i oförändrad omfattning
- en fortsatt fri position inom den konstnärliga fakulteten
- ökade resurser för undervisning och handledning
- att resurstilldelningen garanterar den tekniska nivån
- att teoridelen förstärks
- att starkare kontakter etableras med resurscentra inom och utom Universitetet
- att systemet med projektplatser permanentas och utvidgas
- en utredning av hur idéer om forskning och medielaboratorium kan realiseraras